

rentes, quo lavaretur, nudaverunt. Videntes vero A nique ex tota concurrat regione multitudo magna mulierem et artos exanimes plusquam limpidum monachorum, virginum, et populi utriusque sexus nitere speculum, ac mirum spargere odorem, obstupere, magnificabantque Deum, qui tam mira, cum cereis atque lampadibus, sacrumque corpus pretioso delibutum myrrho terræ mandaverunt. tam gloriosa operatur etiam in sexu muliebri. De-

PALMARIUM VIRGINALE

SEU

DE VITA ET PASSIONE SANCTÆ MARIE

VIRGINIS CAPPADOCIS

LIBRI DUO

AUCTORE REINERO.

(D. Bern. Pezsius *Thesaur. Anecd.* IV, III, 83, ex cod. ms. monasterii S. Laurentii Leod.)

PROLOGUS.

O quam delectabile est atque jucundum divinis B rebus intendere animum! Quod sapit maxime fidelis anima, quæ affectu transfusa in Deum sancti Spiritus meretur attactum. Nobis etiam melle dulcior hæc sententia est, eo magis, quod eam a beato martyre Laurentio dicimus prolatam, cujus equidem dicta velut divini gemmæ oraculi sunt. Frater (6) etenim quidam pueris sive adolescentibus Terentium legebat. Sed scenica lectio plus obesse quam prodese auditoribus infirmis solet. Interea magister ille infirmatus est, ita ut pene desperaretur. Qui extra se per exstasim factus plura vidit et audivit memorabilia, quæ postea scripto edidit. Beatum quoque Laurentium, quam præmisi sententiam, minaciter sibi objecisse non tacuit, redarguentem, quod ludicris sordidaretur, dum comico uteretur. C Nam censeatur parum religiosus, qui pectus vel linguam occupet nugis turpibus. Divina igitur tractare et honesta saluberrimum est. Augescit scientia, vitatur otium, proficit ad virtutes anima. Nempe quosdam legimus Patrum intexere mattas sive sportellas solitos fuisse, quarum grandes cumulos dum congesissent, quoniam, qui distraheret, non erat, igni supposito cremasse, et alias denuo factitasse ad similem redigendas sortem.

Philosophi quidem spirituales sic argumentati fuerint, otiositatem esse inimicam animæ, quam adeo insectarentur. Verum improbus ego conserendorum ignarus juncorum, neque sportulis idoneus attendendis, scribere saltem aliquid conabor, adolescentiamque artibus assuescere bonis, nec fornacibus, sed codicibus dedere ingenium. Itaque gemino distinctum libro opusculum compositurus sum, cujus sit titulus: *Palmarium virginale*. Etenim sancta Virgo Maria, quo agone certaverit, hoste devicto qualiter palmam adepta sit cœlicam, in eo describetur.

(6) B. Joannes monachus Leod. cujus scriptum supra dedimus.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Virgo Maria, gente Cappadox, Cæsareæ fuit oriunda plebeis quidem, sed Christianis parentibus, quæ ab infantia divinis legibus imbuta in odore unguentorum

Christi encurrit indefessa. Illi se, suamque virginitatem vovit, et juxta Apostolum cogitabat, quæ Domini sunt, ut esset sancta corpore ac spiritu. Erat autem ancilla nobilis cujusdam Tertulli nomine

cujus et deserviebat obsequiis. Sed nobilitatem carnis nobilitate mentis, divitias paupertate præcellabat. Pluris est enim virtutibus pollere quam opibus: animæ quam corporis potior est claritudo.

Igitur Natalem filii celebrante Tertullo epulis vasisque hostias simulacris immolante, consuetum hæc tenebat jejunium, conservamque suam, quæ obsequia secum præstabat, ne proderetur, dissimulatione fallebat. Qua diu tamen insidiante latere non potuit. Evocatur ergo a domina, cur abstineat, quid habeat mæroris, disquiritur, jubetur, cibum capiat. Cum Christianam se illa diceret, ac semper observasse jejunia, renueretque obtemperare, tum vero domina furens gravia illi verbera, ipsam insuper mortis pœnam intentare. Atque dum cogit hæc, illa reluctatur, ecce a foris Tertullus ingreditur. Qui cognita causa flagellari ancillam jubet, graviterque afflictam custodiæ subigit, constituens illi modicum et vilem cibum, quo non satiaretur fames, imo deficiens quotidie ad inediam anima servaretur. Verum devota Christo frangi mens non potuit, quin etiam jugibus incumbere orationibus, et erant illi lacrymæ suæ panes die ac nocte.

CAPUT II.

Aderat dies jam tricesimus, vinculis gaudet et tribulationibus illud reputans: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. xxiv). Proponebat sibi sanctarum gloriosos agones atque palmas virginum, quæ sexu fragiles, sed sensu fortes mundum triumphassent, et ad sidereos Sponsi thalamos liliorum ac rosarum conspicuæ coronis, quas distinguebant vel pudor servatus, vel cruor exspersus, ascendissent.

Nuntiatum interea præsidi est Tertullum principalem illius civitatis contra principum decreta Christianæ in domo sua religionis celare ancillam. Ad tribunal Tertullus statim perducitur, ac primoribus advocatis, assistente etiam vulgi corona, præside jubente, sic ex charta recitatum est: « Adrianus atque Antonius pii, felices, angusti, omnibus nostro jure viventibus. Evenit ad nos vanitas religionis a quibusdam nuper inventa; esse enim perhibentur nonnulli, quibus nec sacrificia cordi sint, nec cultus, quo utimur, per quos sine dubio, nisi cito pœnæ succurrat formido, obliteranda antiquitatis credulitas est, veneratioque extinguenda majorum. Damus itaque omnibus populis hanc legem et singulis hæc observanda iudicibus edicta proponimus, ut compellantur ad sacrificium singuli, rebelles gladio ultore feriantur. Malumus namque paucos interfici, quam omnes errare, nec vagari ut pecora, sed esse unius sententiæ. Si quis itaque hujus legis aut cultus occultandum aliquem putaverit cujuslibet ætatis aut sexus, ferro ipse exhalet spiritum edictis repugnantem, facultates vero illius fisco inferantur. Delator autem tanti criminis ex ærario publico quadringentorum donatione denariorum gratuletur, quatenus agnoscant universi, nec peccatum perire, nec præmium. »

Lecta imperiali pagina: « Quidnam, præses ait, o cives facturi sumus? Num contraire dominorum possumus sententiæ? » Ad quem curiæ principes: « Humanius nos, inquit, audire digneris, precamur. » Tunc quæ dicerentur, adnotare præses imperat.

CAPUT III.

Surrexit itaque Nithagoras scholasticus, atque ut erat inaurati eloquentia oris, omnium suscepta in se persona sic elocutus est: « Egregie princeps nostræ civitatis ac populi decus, benigne nos audias, oramus pro vestræ mansuetudinis et æquitatis gloria. Vir iste multis functionibus publicis, nataliumque prærogativa ornatus, magnum caritæ præstat nostræ auxilium. Fuit Augustorum pontifex, urbis insuper munerarius. Tum legationibus plurimis pro publica utilitate susceptis tantum sibi gloriæ, quantum amoris ascivit. Ejus denique summis largitionibus aucta res publica est. Infinitum pecuniæ modum in diversis fabricis et balnearum expendit calefactionibus. Sunt et alia majora, quæ per longum sit enumerare. Nam primum ætatis tempus, in quo lubrica vita, rudesque anni calore juvenili flammantur, divinæ obtemperans religioni evicit, et modestiæ freno naturæ jura ipsius cohibuit.

« At cum ævo gravior maturioris esse cœpit consilii, satisfecisse divinis se præceptis credens aliquid populo quod placeret, invenit. Munera igitur anni auspiciantis exsolvit, et spectacula propriis viribus sumptuosa comparans communem totius populi satiat aspectum, dum plurima intulerit agonum insignia nostræ civitati. Ærulas etiam prælii voluptates gladiatorum inter se dimicantium civibus non negavit. Necessitates proprias et in rem venientia familiarem lucra patriæ semper credidit postponenda. Placuit itaque diis sacerdotio, muneribus civitati. Quin etiam, quod est maximum, vinci ætatem, juvenis sacerdos edocuit, ostenditque non repudiandam in gravioribus annis voluptatem. »

CAPUT IV.

Dum perorasset, advocatus præses dixit: « Quid præteritarum splendores actionum adeo commendas, et quod intenditur crimen, non refellis? Culpam videtur agnoscere, qui dissimulat excusare. » At ille: « Nec puella, inquit, cujus pro scelere dominus astat iudicio, sicut dotalia testantur instrumenta, ab uxore donata est. » Præses ait: « Tertulli uxor ingenua est? » Respondit: « Ingenua, imo et nobilitatis eximæ. Namque pater ejus vir florentissimus Clermidis. » Præses dixit: « Comparata est hæc ancilla, an vernaculi educatione suscepta? » Tertullus ait: « Nata quidem domi videtur, sed parentes ad nos ejus ex comparatione venerunt. » Cui præses: « Socer tuus, o princeps, incolumis est, ane jam fati munus implevit? » — De medio, inquit, jam factus est. » Præses dixit: « Istius contumaciæ puellæ parentes supersunt? » — « Sed iam, ait, concessere superis. » Præses dixit: « Hujus erant perditæ religionis deorumque cul-

tores? — « Eadem, inquit, amentia tenebantur A crucifixum colentes. »

Adjecit iterum advocatus : « Equidem scias, optime præses, cum ista diutius puella certatum, quatenus errore potuisset liberari. Verum neque mulceri, neque flecti unquam potuit. In tantum suppliciis, terroribusque pectus contumaciam agreste concepit. Sed æquitati certe detrahatur, si probitas dominorum pro improbitate plectatur servorum. Bonos adjudicari propter malos crudele est. Culpæ reus culpam luat. »

Tunc diutina præses habita deliberatione hanc

protulit tandem sententiam : « Tertullus ore publico laudatus, cui honor pro meritis rependendus est, seu pro natalibus editor optimus, senator insignis, imperatori pariter devotus ac numinibus, qui et legibus satisfecit et cultibus, cujus imagines totam sæpius per urbem etiam ipse aspexi, liber abscedat. Nullum calumniatorem, nullum judicem metuat. Dum auribus hæc omnia securis intimentur, scelestissimam mihi hanc puellam offerri jubeo in publicum, ut habeat et culpa supplicium, et populus exemplum. »

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Igitur tradita virgo carnificibus sicut ovis in malo exponitur luporum. Trahitur, injuriatur, Judici sistitur. Quæ quidem oculos habebat in judicem, sed mente in cælo fixa Christo se commendabat, Christum precabatur. Clamare interea populus, tollendam hujusmodi de terra debere, sævis talem perire incendiis. Ac virgo manebat intrepida, quando perfecta in Christum charitas omnem ab ea foras misisset timorem. Itaque, oculis ad cælum elevatis, Christi nomen constantius invocabat. Super quo præses obstupuit, ac per integram fere horam miraculo spectantibus fuit tanta puellæ constantia.

Tum, quæ vocaretur, præses interrogat. Respondit Maria : « Cur de nomine requiris, de lege nihil dicis? Illa esse percunctandi debet ratio, quæ vocatur ad crimen. Neque enim natura mihi nomen posuit, sed cultus. Secura itaque interrogationi tuæ ante respondeo, me Christianam esse. » Præses igitur : « Dominus te tuus hic operitur, qui aut præmium conferat respiscenti, aut supplicium inferat repugnant. Elige quid sequaris. » Respondit Maria : « Corpori quidem meo ille dominatur non animæ. » Præses dixit : « Cur religionem domini, ancilla cum sis, non sequeris? » Respondit Maria : « Quoniam ab infantia Christo dicata sum, et ab ipso intellectu et ratione donata, simulacra vana atque insensata respuo, cultum ei tantum exhibens, qui fecit omnia, non eis, qui ab hominibus facti probantur. »

Præses dixit : « Ex qua successione hæc a te vanitas pervenit? » Respondit Maria : « Ex majoribus informata sic teneo. Nam religiosi parentes religiosos quam divites habere filios exoptant. » Præses dixit : « Parentes etiam tui hujus fuere sectæ? » Respondit Maria : « Semper in hac manserunt sacratissima religione. » Præses dixit : « Ante Deneationemne istam suscepistis religionem? quin imo sacrificia, ut et te et dominum tuum culpa exuas. » Respondit Maria : « Quæ enim comparatio hominibus ad Deum, ut non merito plus homine timeri

B Deus debeat, cujus nutu nosque omniaque pariter reguntur elementa? quaslibet ergo perferam cruces, quibus afficiar, suppliciorum acerbitatibus : æquanimitèr omnia sustineo pro amore Jesu Christi Domini, qui et hic præstabit auxilium et in futuro reddet præmium. Ne enim quævis angustia vel persecutio, fames vel nuditas, gladius aut periculum aliquod sive tribulatio nos ab ejus separet charitate, per Apostolum sanctum præmonuit, ut quæ promissit, adipisci palmaria mereamur. Hinc robur est illud invictum, hinc inextricabilis animus, et dolorum acerbitate mens ipsa sublimior, quod et prædicta sunt nobis ea, quæ patimur, et majora sunt præmia quam dolores. Dum nihil itaque sit quod a Christo separare nos debeat, testor illum, quem diligo, quem desidero, ad quem suspiro, me in ejus duraturam confessione, et malle mori quam vinci. Terrena enim relinquere, et cælestia festina sequi. »

CAPUT II.

Præses dixit : « Sacrificia, et quæ tibi imminet, evadere tormenta, festina. » Respondit Maria : « Tormenta, quæ minaris, transitoria sunt : illud obsecro, ut quod intentas, non tardes perficere. Dominus mihi adjutor est, non timebo, quid faciat mihi homo. » Indignatus præses supplicium eam, jubet applicari. Quæ tantam populi miserationem adepta est, ut a circumstantibus lacrymæ fundarentur, magnisque illi clamoribus veniam postularent. Verum accelerari pœnam urgebat præsidis insania.

Rursum populus in clamorem excitatus judicem arguebat sævitæ; vociferatio namque una totius erat coronæ, lacerari virginem crudelitate judicis non ultione peccati : contra leges agi omnia, nec æquitatis jura servari. Stupens proinde præses, ad dictusque clamoribus, quippe qui præ tumultu vocum ipsa etiam putaret tecta ruere, relaxari virginem præcepit. Unde cum populo satisfactum crederet, jam securior : « Quæ vos, inquit, o cives, arrepsit insania? quid vociferamini? quid instatis? quid

streptitis? an ut imperatorum præcepta violentur et sint impunita scelera? » Et acclamatum est; sed nemo legibus sacris manus æstimaverit objectandas. Sanxit dominorum majestas vel sacrificare singulos, vel capitali subjacere sententiæ; non sacrificat hæc puella; pœnam, quæ decreto continetur, excipiat. Quidnam diversis cruciatibus, quidnam dolorum generibus exquisitis perurgetur? Interficere jussus es, non lacerando consumere; hominem, non bestiam iudex se rationalis debet agnoscere.

Dum ergo tridui postularent inducias virgini, si forte ab intentione potuisset revocari, præses annuens: « Do, ait, quod petitis, spatium. Vos blanditiis agite, quod terroribus ego non potui. » Ait vero ad puellam: « Si petitas acceperis inducias, sacrificare consentias. » At illa: « Quod optimum, inquit, est teneo, neque inducias, neque humanam requiro indulgentiam. » Præses dixit: « Do tamen spatium. Si te in hac deinceps invenero contumaci professione, acerba seriam suppliciorum animadversione. » Quæ ait: « Imo te plurimum obtestor, optime præses, si qua meæ cura utilitatis te movet, ut Tertullum dominum meum ab hac immunem culpa habeas, tuque auctoritate absolvas iudicio, quia in professione ista nihil certe operatus es. » Præses dixit: « Jam liber, jam absolutus est. Tu porro si ad deos meliori te consilio transtuleris, et digne remuneraberis, et libertate donaberis. » Respondit Maria: « Libertatem a Christo jam merui, ut domitis vitis et falsitate calcata studeam virtutibus, ac testificer veritati. Tu quæ promittis, vana et caduca sunt. Quid autem prodeat homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum faciat (Luc. ix). »

CAPUT III.

Virgo itaque absoluta libera tenebatur sub custodia, quæ forte cum oraret, et oculos in cœlum extulisset, atque illum decantaret Psalmsi versiculum: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (Psal. cxx)*, sitiretque anima ejus ad Deum fontem vivum, subito corde dilatato, illuminatisque hominis sensibus interioris, vidit gloriam majestatis in excelsis, et sanctorum choros suis distinctos ordinibus in voce exultationis et confessionis concinere laudem sanctæ Trinitati. Quapropter tanto exhilarata est gaudio, ut jam paradisi se æstimaret amœnitatibus intronissam. Pia siquidem in Deum anima non potest interdum non videre, quod amat, fortique exigit charitate, quod desiderat, cum dantur in præsentem etiam sæculo humilibus atque afflictis futuræ remunerationis quædam primitiæ.

Nam et quidam frater, qui assiduo contemplationi divinæ inhæreret, mihi aliquando narravit, quod, dum orationibus et multo luctu pro suis esset peccatis quodam diluculo afflictus, repente in superna sit raptus per spiritum. Videbat sanctam Trinitatem habitudine prorsus admiranda. Antiquus ille dierum, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis niveo capite, vultu rutilante super

throne sedebat sapphirinum, sinuque tenebat suæ deitatis et gloriæ illum consubstantialem Unigenitum, qui *factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii)*. Quem etiam fratri prætendebat in cruce pendentem veluti admonendo, quali quantoque pro peccatoribus non pepercisset. Quo affectu, o anima, quibus explicem verbis, o lingua, quomodo paternis illum astringeret atque amplecteretur ulnis? Spiritus quoque sanctus in specie visebatur columbæ incomprehensibiliter, ineffabiliter a Patre procedens et Filio. Quin et titulus candidis erat litteris tantæ majestati superscriptus: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob (Matth. xxi)*. In quam scilicet, dum prædictus frater desiderantissime aspiceret, occurrebat cogitationi, quanta animæ vivacitas, quanta carnis esset humanæ fragilitas. Audivitque unum protinus e sanctis respondentem: *Ipse fecit nos et non ipsi nos (Psal. xcix)*.

Dein cum cœpisset deorsum intendere, animadvertit terram inferius jacentem ad æthereæ immensitatis comparationem quasi breve ac rotundum fornacis corpus, quod undique oceanus allueret. Quocirca jam sibi videbatur perspicuum, quod beatus Benedictus corde in Deum dilatatus omnem ante se adductum, et velut sub uno solis radio collectum vidisse mundum, legitur. In se autem reversus de quo lumine in quod obscurum, de qua felicitate in quam recedisset calamitatem, mœrendo revolvebat. Erit forsitan qui hæc fastidiat, qui hæc vilipendat, qui objiciat: *Multos errare fecerunt somnia (Eccli. xxxiv)*. Verum ego erronea non duco, quæ plus afferant profectus quam defectus. Quæ ad virtutem incitat, salubris visio est. Spiritum pietatis compunctio; spiritum vanitatis comitatur confusio.

CAPUT IV.

Parabat igitur virgo sancta evadere de medio nationis perversæ, et velut columba innocens effugere de laqueo aucupum. Opportunitatem provido nacta fugam iniit. Pœnarum forsitan atrocitatem reformidaverat. Humanum hoc fuit, dum et Salvator iturus ad passionem, *cœpit pavere et tædere (Marc. xiv)*, et *factus sit sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii)*. Sed fidelem sponse agonem jam coronare Sponsus cœlestis disponebat.

Dum enim a persecutoribus se insequi sensisset, tota ad ipsum mente convertitur, et ut in pæce jam jam mereatur suscipi, exorat cum lacrymis. Profecto mirandæ novitatis miraculum! Verum si auctorem attenderis, non videbitur res incredibilis, quia non est impossibile apud Deum omne verbum. Grande saxum, quod obvium jacebat, sese scindens medium, virginem sinu quasi materno excepit, iterumque adductis in solidum partibus corpus jam exanine sepulcri vice in se recondidit. Magnificavit ergo Dominus facere cum virgine suæ salutare tam insolitum, ac ne malitia mutaret intellectum ejus, aut flectio deciperet animam illius, properavit illum educere de medio iniquitatum, quoniam gratia

et misericordia est in sanctos ejus et respectus in A electos illius.

At carnifices tanquam canes rabidi locum indagine claudentes, scrutabantur, sicubi præda tam subito sibi prærepta latitaret. Deprehenderuntque in silice extremas virginæ amictus oras. Super quo incredibili stupore attoniti rem præsidii gestam intimarunt. Sed mali unde fieri deberent meliores, sunt inde nonnunquam deteriores. Judex ergo impius partim ira, partim admiratione permotus, jussit Philocomo principali Neochorénsium civitatis, ut multitudine collecta idein saxum festinus dirutum procederet. Statim præconis voce populus congregatur.

Jam ventum ad locum fuerat, et rem perficere laborabant, cum repente coruscatio splendoris magna emicuit, atque horrissono tonitru erumpente, ut ipsam pene machinam crederes cæli decidisse, terra concussa est, nutantiaque corruere omnium vestigia. Et ecce duo cælestis militiæ equites cursu velocissimo per viam orientis a supernis descendentes occurrere ad spectaculum, quorum equi nive candidiores, ornatus omnis esset aureus, sidercis ipsi rutilarent fulgoribus. Quos simul atque viderunt qui aderant, tanto timore quadam vi divina perculsi sunt, quod fugiente sensu atque anima eorum in mortem oculi clauderentur.

At vero qui evasisent, ad profana idolorum, limina confugientes dum sacrilega ambirent altaria, interiere. Suffragia quippe nequicquam ex illis sperantur, qui sibimet suffragari nequeant. Philocomus etiam ante ipsam ædis januam spiritum fudit. Egressus denique ignis a Domino devoravit populum simul et ædem. Perit itaque ministra crudelitatis multitudo; quantoque illic plura habuere numina, tanto ad ignis augmentum majora incendii suggesta sunt fomenta. Peccatis igitur suis imputent, quod incensi; deorum numero, quod diutius concremati. Summa eorum, qui tam repentino casu quam incendio absumpti sunt, duo millia septingenti. Quibus vero evasisse contigit, in civitatem tremebundi refugerunt, et magnis ubique conclamabant vocibus, magnum esse Deum Mariæ, solum esse Deum Christianorum, et justa ejus esse judicia.

Quoniam ergo aliorum perditio aliorum parit plerumque salutem, multi poenitentiam pristini agentis erroris, contulerunt se ad veritatem fidei, appositaeque sunt ad Deum circiter tria millia hominum. Crescebat autem credentium multitudo, quia post persecutionis procellam pax Ecclesiis data est, dum, imperante Jesu ventis et mari, facta esset tranquillitas.

REINERI MONACHI

FLOS EREMI

SEU

DE VITA S. TIEBALDI MONACHI ET EREMITÆ

LIBRI DUO.

(D. Bern. Pzzius *Theas. Anecd.* IV, III, 95, ex eod. ms. monasterii S. Laurentii.)

PROLOGUS.

Ad gloriam Dei profectumque legentium et audientium virtutes recensentur atque opera sanctorum, quatenus in eis cognoscatur et laudetur gratiarum dator mirabilis, ac præclaræ exemplo virtutis secundæ mentes germina bonæ proferant actionis. Typico apud historiam facto, qua scribitur Jacob sanctus virgas populeas virides et amygdalinas, et ex platanis, et ex parte decorticasse, detractisque corticibus in eis, quæ spoliata fuerant, candor apparuit; illa vero, quæ integra erant, viridia perman-

serunt: posuitque ea in canalibus, ubi aqua effundebatur, ut, cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas oves, et in conspectu earum conciperent.

Et nimirum modo in Ecclesia, ubi viventes fluunt aquæ cælestis doctrinæ, quibus greges potantur fidelium, positæ sunt virgæ virides, virgæ candidæ, sancti videlicet viri, quibus et fidei viror, et vitæ rectitudo, candorque boni inest operis, quorum in aspectu, quorum documento atque exemplis oves, id